

Κώδικας Ηθικής της Καταλογογράφησης: τι είναι και γιατί τον χρειαζόμαστε

Ελισάβετ Χανταβαρίδου
Βιβλιοθηκονόμος, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Υποψ.διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
email: elisach@uom.edu.gr, echantavaridou@uniwa.gr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0614-1213>

28ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

1. Εισαγωγή

Ο *Κώδικας Ηθικής της Καταλογογράφησης*¹ αποτελεί ένα έγγραφο που συντάχθηκε με σκοπό να καθοδηγεί και να δίνει απαντήσεις κάθε φορά που ένα μέλος της κοινότητας καταλογογράφησης αισθάνεται την ανάγκη για ηθική καθοδήγηση. Μέσα από την συλλογική εμπειρία και την σοφία των ανθρώπων που συμμετείχαν στη δημιουργία αυτού του δυναμικού εγγράφου δίνεται ένα πλαίσιο εργασίας των καταλογογράφων, οι οποίοι/οποίες έχουν την δύναμη να επηρεάζουν το πώς αναπαρίστανται οι πληροφοριακές πηγές μέσα από τις επιλογές που κάνουν (Cataloging Ethics Steering Committee, 2021).

Τα εργαλεία, τα εγχειρίδια και οι οδηγίες που χρησιμοποιούν οι καταλογογράφοι αποτελούν κωδικοποιημένη γνώση (Cataloging Ethics Steering Committee, 2021). Η γνώση αυτή μπορεί να έχει δημιουργηθεί από καταπιεστικά συστήματα τα οποία κληροδοτούν τα πνευματικά τους δημιουργήματα από γενιά σε γενιά. Η καταπίεση μπορεί να έχει τη μορφή της δουλείας, του ρατσισμού, της διάκρισης ή της κυρίαρχης τάσης να υπάρχει μια κανονικότητα κατά βάση και όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες ανθρώπων να αποτελούν παρέκκλιση. Η κριτική βιβλιοθηκονομία² (critlib) εξετάζει με κριτικό πνεύμα και βασιζόμενη στις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης όλες τις πλευρές της βιβλιοθηκονομικής εργασίας που σχετίζονται με τη δόμηση της γνώσης και το πώς αυτή επηρεάζεται από εξουσιαστικές δομές (Hendrix, 2020). Παρακλάδι

¹ Cataloguing Code of Ethics

² Critical librarianship

της κριτικής βιβλιοθηκονομίας αποτελεί η κριτική καταλογογράφηση³ (critcat), η οποία επικεντρώνεται στο να κατανοήσει και να αλλάξει την οργάνωση της γνώσης που κωδικοποιεί καταπιεστικά συστήματα (Cataloging Ethics Steering Committee, 2021). Στην πρόσφατη δημοσίευσή της η Perera αναφέρεται στην συμπεριληπτική περιγραφή (inclusive description) και δίνει ορισμούς για πολλές έννοιες που σχετίζονται με αυτήν, όπως ethical description, ethical cataloging, radical cataloging, conscientious cataloging, reparative description και antiracist description (Perera, 2022). Η πληθώρα ορολογιών αναδεικνύει το πόσο σημαντικό είναι το ζήτημα της ηθικής στην εργασία του/της καταλογογράφου. Για τον ορισμό της συμπεριληπτικής περιγραφής η Perera δανείζεται τον ορισμό που έχει δώσει η Society of American Archivists: πρόκειται για την περιγραφή που αναγνωρίζει πως καμία αρχειακή εργασία δεν είναι ουδέτερη, συμπεριλαμβανομένης της περιγραφής, αλλά και πως μπορούν να παρθούν ενέργειες για την επανόρθωση και την αποφυγή προκατάληψης και επιβλαβούς γλώσσας στα βοηθήματα ανεύρεσης, τους καταλόγους και άλλες περιγραφές (Perera, 2022).

Από τις πρώτες που ερεύνησαν και έγραψαν πάνω στο θέμα της προκατάληψης, ειδικά στη δόμηση των θεματικών επικεφαλίδων και της θεματικής πρόσβασης γενικότερα, είναι η Hope A. Olson. Η ίδια αναφέρθηκε στο πώς επικράτησε στις θεματικές επικεφαλίδες της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου ως κυρίαρχος πολιτισμός ο πατριαρχικός πολιτισμός των Ευρω-αποικιστών (Olson, 2000) ή αλλιώς των λευκών, Ευρωπαίων το έθνος, μπουρζουάδων, Χριστιανών, ετεροφυλόφιλων, αρτιμελών, ανδρών (μετάφραση από Perera, 2022). Σε ό,τι αφορά τα ταξινομικά συστήματα πολύ σημαντική είναι η έρευνα της Melissa Adler, η οποία τεκμηριώνει πώς υποβόσκει ο ρατσισμός και η προκατάληψη στα ταξινομικά συστήματα από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα (Adler, 2017). Η Adler μελέτησε το σύστημα *Expansive Classification* του Charles Cutter, βάση πάνω στην οποία αναπτύχθηκαν άλλα ταξινομικά συστήματα όπως το Library of Congress Classification. Μελέτησε, επίσης, το *Decimal Classification* του Melvil Dewey, ο οποίος κατηγορήθηκε για αντισημιτισμό. Η Adler παραθέτει παραδείγματα περιθωριοποίησης (εμείς και οι άλλοι) όσον αφορά τους Αφροαμερικανούς, οι οποίοι κατατάσσονται σε χωριστή κατηγορία από τους “ανθρώπους των Ηνωμένων Πολιτειών (Αμερικανοί)”. Αλλά και

³ Critical cataloging

στην περιγραφική καταλογογράφηση τίθενται ζητήματα διακρίσεων και προκαταλήψεων. Παράδειγμα αποτελεί η καταγραφή του φύλου στις εγγραφές καθιερώσεων φυσικών προσώπων. Το θέμα αναδείχθηκε έπειτα από μια δημοσίευση σχετικά με την υποχρεωτικότητα δήλωσης του φύλου (μία από τις 3 τιμές: άρρεν/ θήλυ/ άγνωστο) από τους/τις καταλογογράφους που ακολουθούσαν τις οδηγίες του σχήματος NACO. Οι διαστάσεις που έλαβε το ζήτημα ήταν τόσο μεγάλες που το 2016 αναθεωρήθηκε ο κανόνας 9.7 του RDA⁴ (Billey, Drabinski & Roberto, 2014).

Τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι έρευνες πάνω σε ηθικούς προβληματισμούς που έχουν να κάνουν με την καταλογογράφηση. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η ανάπτυξη της Deborah Lee σχετικά με τον διαχωρισμό της ηθικής της καταλογογράφησης σε δύο κατηγορίες: η μία κατηγορία αφορά τον σχεδιασμό των συστημάτων/ οδηγιών και η άλλη την ίδια την πράξη της ταξινόμησης/ ευρετηρίασης κτλ με βάση αυτές τις οδηγίες (ARLIS UK & Ireland, 2022).

2. Ιστορικό δημιουργίας του *Κώδικα*

Ο *Κώδικας Ηθικής της Καταλογογράφησης* είναι το αποτέλεσμα μιας κοινής προσπάθειας από μια διεθνή κοινότητα καταλογογράφων και επιστημόνων πληροφόρησης. Την ευθύνη για την συγγραφή του *Κώδικα* φέρει η Διοικούσα Επιτροπή για την Ηθική στην Καταλογογράφηση⁵. Πρόκειται για 6 επαγγελματίες προερχόμενες ως επί το πλείστον από Πανεπιστήμια, καθώς μόνο ένα μέλος προέρχεται από Δημόσια βιβλιοθήκη. Την προεδρία της Επιτροπής έχουν από κοινού η Beth Shoemaker και η Karen Snow. Τα μέλη της Επιτροπής προέρχονται από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, το Ηνωμένο Βασίλειο και τον Καναδά.

Η διαδικασία σύνταξης του *Κώδικα* ξεκίνησε το 2017 κατά τη διάρκεια των εργασιών του ετήσιου συνεδρίου της American Library Association (ALA). Εκεί πραγματοποιήθηκε ένα φόρουμ με διοργανωτή το CaMMS, τον Τομέα Διαχείρισης Καταλογογράφησης και Μεταδεδομένων⁶. Ο τίτλος του φόρουμ ήταν *Power That Is*

⁴ Resource Description and Access

⁵ Cataloging Ethics Steering Committee

⁶ Cataloging and Metadata Management Section

Moral: Creating a Cataloging Code of Ethics (Cotterman, 2017). Οι ομιλήτριες Beth Shoemaker και Hope Olson πρότειναν τη δημιουργία ενός κώδικα ηθικής για καταλογογράφους, ο οποίος θα κάλυπτε τις ειδικές ανάγκες του κλάδου. Η συζήτηση συνεχίστηκε το 2018 κατά τη διάρκεια των εργασιών της χειμερινής συνάντησης της ALA (Miller, 2018). Εκεί συζητήθηκαν οι λεπτομέρειες για την σύνταξη ενός τέτοιου κώδικα, όπως το πώς θα δημιουργηθεί και τι θα καλύπτει. Στη συνέχεια οι συνάδελφοι του Ηνωμένου Βασιλείου απηύθυναν πρόσκληση στους συναδέλφους των ΗΠΑ για συνεργασία πάνω στο θέμα. Η πρόσκληση έγινε αποδεκτή και μάλιστα επεκτάθηκε και στους συναδέλφους του Καναδά. Με αυτόν τον τρόπο έφτασε η Διοικούσα Επιτροπή στην τελική της μορφή. Τον Φεβρουάριο 2019 έγινε η πρώτη συνάντηση της Επιτροπής, ενώ τον Απρίλιο 2019 η Επιτροπή ζήτησε εθελοντές οι οποίοι θα συμμετείχαν σε 6 ομάδες εργασίας (working groups). Κάθε μέλος της Επιτροπής επέπτευε και μια ομάδα εργασίας και ήταν σύνδεσμος ανάμεσα στα δύο όργανα. Περισσότεροι από 100 εθελοντές δήλωσαν συμμετοχή, το οποίο ήταν ένα μεγάλο νούμερο και ενδεικτικό της εμπειρίας που θα προσέφεραν όλοι αυτοί οι εθελοντές. Κατά τη συγκρότηση των ομάδων εργασίας συμμετείχαν τελικά περισσότερα από 70 άτομα κυρίως από ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο και Καναδά, αλλά και από την Αυστραλία, το Μεξικό και το Ισραήλ. Η τοποθέτηση μελών και αρχηγών ομάδων οριστικοποιήθηκε τον Ιούλιο 2019. Από τον Αύγουστο ως τον Δεκέμβριο 2019 οι ομάδες εργασίας εργάστηκαν η καθεμία στον τομέα της και ετοίμασαν αναφορές για την Επιτροπή. Έπειτα η Επιτροπή εργάστηκε πάνω στην σύνταξη του *Κώδικα* από τον Ιανουάριο ως τον Ιούνιο 2020, οπότε και συντάχθηκε το πρώτο πρόχειρο. Κατά τους μήνες Ιούνιο έως και Αύγουστο 2020 η Επιτροπή δέχτηκε σχόλια πάνω στο πρόχειρο κείμενο. Τα σχόλια αυτά επεξεργάστηκε η Επιτροπή το φθινόπωρο 2020 και στη συνέχεια προχώρησε στη σύνταξη του δεύτερου πρόχειρου. Και το δεύτερο πρόχειρο τέθηκε στην κρίση της κοινότητας και έλαβε μάλιστα 117 σχόλια-παρατηρήσεις. Η Επιτροπή επεξεργάστηκε όλα τα σχόλια και κατέληξε στην τελική μορφή του κειμένου τον Ιανουάριο 2021 (ARLIS UK & Ireland, 2022b).

3. Το περιεχόμενο του *Κώδικα*

Η δομή του *Κώδικα* αποτελείται από 3 μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια εισαγωγή στο κείμενο και την φιλοσοφία πίσω από αυτό. Ο σκοπός της δημιουργίας του

κειμένου ήταν να χρησιμεύσει ως εργαλείο για να προσεγγίσει κανείς την καταλογογράφηση όταν προκύπτουν ζητήματα ηθικής φύσης. Το κείμενο απευθύνεται σε μια γενικότερη κοινότητα επαγγελματιών, προμηθευτών, φοιτητών, εκπαιδευτών, εργοδοτών και όσων αναπτύσσουν πρότυπα. Η Επιτροπή αναφέρεται και στη σημασία της συστημικής αλλαγής και στο ότι αυτή δεν μπορεί να επέλθει χωρίς θεσμική υποστήριξη. Κάθε εργασιακό περιβάλλον είναι διαφορετικό, επομένως υπεισέρχονται και τοπικοί παράγοντες στην εφαρμογή του *Κώδικα*. Η Επιτροπή ευελπιστεί ότι ο *Κώδικας* θα αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στην λήψη αποφάσεων. Για το λόγο αυτό ο *Κώδικας* είναι εκ προθέσεως ένα μικρό κείμενο. Στο δεύτερο μέρος του κειμένου υπάρχει ο κατάλογος με τις 10 δηλώσεις ηθικών αρχών. Η σειρά με την οποία είναι καταγεγραμμένες δεν είναι συγκεκριμένη ούτε ενδεικτική της σημασίας τους (ARLIS UK & Ireland, 2022b (χρήσιμο webinar που επεξηγεί τις δηλώσεις μία προς μία); Cataloging Ethics Steering Committee, 2021). Το τρίτο μέρος αποτελείται από περιπτώσιακές μελέτες και τελεί ακόμα υπό επεξεργασία. Η Διοικούσα Επιτροπή έχει διαθέσει στο κοινό μία ηλεκτρονική φόρμα μέσω της οποίας μπορεί να προσθέσει κανείς τη δική του περίπτωση ανώνυμα. Η κάθε περίπτωση περιέχει το πρόβλημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο/η υποβάλλων/ουσα, καθώς και τη λύση στην οποία προσέφυγε. Ταυτόχρονα, το κάθε μέλος της διεθνούς κοινότητας καταλογογράφησης προσθέτει τον αριθμό ή τους αριθμούς των δηλώσεων ηθικών αρχών του *Κώδικα* που σχετίζονται με το πρόβλημα. Στη συνέχεια οι μελέτες περίπτωσης διατίθενται στο κοινό προς ανάγνωση και σχολιασμό μέσω ενός ανοιχτού ηλεκτρονικού εγγράφου (*Cataloguing Ethics Case Studies*, 2021).

Ακολουθούν οι δέκα δηλώσεις ηθικών αρχών του *Κώδικα* μεταφρασμένες στα ελληνικά και με την σειρά με την οποία παρουσιάζονται στο πρωτότυπο κείμενο.

1. Καταλογογραφούμε πηγές στις συλλογές μας έχοντας στο νου μας τον τελικό/ την τελική χρήστη ώστε να διευκολύνουμε την πρόσβαση και να προωθήσουμε την ανακάλυψη.

Η δήλωση αυτή επικεντρώνεται στο ότι η εργασία του καταλογογράφου απευθύνεται στον/στην τελικό/τελική χρήστη. Σκοπός της βιβλιογραφικής εγγραφής ή των βιβλιογραφικών δεδομένων είναι να βοηθήσουν τον/την χρήστη να καταλάβει το

περιεχόμενο του τεκμηρίου που περιγράφεται ώστε να το εντοπίσει εάν αποφασίσει ότι ανταποκρίνεται στις ανάγκες του/της. Εκτός από το περιεχόμενο της εγγραφής, σημαντικό είναι και το μέσο και ο τρόπος της καταγραφής των δεδομένων ώστε να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο προσβάσιμα από μεγαλύτερη μερίδα χρηστών. Η πρωτότυπη καταλογογράφηση απαιτεί περισσότερο κόπο και φροντίδα από την αντιγραφική καταλογογράφηση και για αυτό θα πρέπει να έχουμε υπόψιν μας την δήλωση αυτή ειδικά όταν έχουμε στα χέρια μας τεκμήρια που δεν βρίσκονται σε άλλες συλλογές.

2. Δεσμευόμαστε να περιγράψουμε πηγές χωρίς διάκριση ενόσω σεβόμαστε την ιδιωτικότητα και τις προτιμήσεις των σχετιζόμενων με αυτές φυσικών προσώπων.

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται κατά τη δημιουργία και ενημέρωση εγγραφών καθιερώσεων φυσικών προσώπων και συλλογικών οργάνων. Μπορεί οι κανόνες που ακολουθούμε να υφίστανται για χρόνια χωρίς αμφισβήτηση, ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχει αμφισβητηθεί η αναγκαιότητα της καταγραφής του φύλου. Πόσο ουσιαστική είναι η καταγραφή πληροφοριών για ένα φυσικό πρόσωπο και πόσο σχετίζεται με τα βιβλιογραφικά δεδομένα που το συνδέουν; Η αμφισβήτηση της αναγκαιότητας καταγραφής φύλου στις εγγραφές καθιερώσεων έχει επιφέρει αλλαγές στους κανόνες καταλογογράφησης που ακολουθούν συλλογικά σχήματα, όπως ο κανόνας 9.7 RDA που πλέον έχει καταργηθεί (Billey, Drabinski & Roberto, 2014; Χανταβαρίδου, 2022).

3. Παραδεχόμαστε ότι φέρνουμε τις προκαταλήψεις μας στο χώρο εργασίας· για το λόγο αυτό, πασχίζουμε να ξεπεράσουμε προσωπικές, θεσμικές και κοινωνικές προκαταλήψεις στην εργασία μας.

Ο καθένας και η καθεμία από μας “κουβαλάει” τις προσωπικές του/της πεποιθήσεις στο χώρο εργασίας. Οι πεποιθήσεις μας πιθανόν να αλλάξουν με το πέρασ του χρόνου και όσο αλλάζουμε ως άνθρωποι. Η φιλοσοφία ζωής μας και η στάση μας απέναντι σε κοινωνικές ομάδες ενδέχεται να μάς έχει “κληροδοτηθεί” από το οικογενειακό, σχολικό ή άλλο περιβάλλον εντός του οποίου γαλουχηθήκαμε. Εάν

παραδεχτούμε στον εαυτό μας ότι “κουβαλάμε” προκαταλήψεις είναι πιο εύκολο να τις ξεπεράσουμε. Πιθανόν και ο χώρος εργασίας μας να βριθεί προκαταλήψεων. Αυτό μπορεί να το διακρίνει κανείς από τον τρόπο που γίνονται προσλήψεις ή προαγωγές προσωπικού, από τον τρόπο με τον οποίο ο φορέας στον οποίο εργαζόμαστε αντιμετωπίζει το κοινό του και ούτω καθεξής. Αν παρατηρείται μια σταθερή ομοιογένεια ως προς τους χρήστες, το προσωπικό και τις πληροφοριακές πηγές (ως προς τη γλώσσα, τους εκδοτικούς οίκους κτλ) του φορέα, τότε ίσως είναι μια καλή ευκαιρία για να εξετάσουμε τρόπους διεύρυνσης των στεγανών αυτών. Κάποιοι τρόποι με τους οποίους μπορούμε να ξεπεράσουμε τις προκαταλήψεις μας είναι η παρακολούθηση σεμιναρίων στο χώρο εργασίας και αλλού, η συμμετοχή σε επιτροπές κ.ά.

4. Αναγνωρίζουμε ότι η διαλειτουργικότητα και η συνεπής εφαρμογή των προτύπων βοηθούν τους χρήστες μας να βρουν και να προσπελάσουν υλικό. Ωστόσο, όλα τα πρότυπα είναι προκατειλημμένα· θα τα προσεγγίσουμε κριτικά και θα υπερασπιστούμε δημόσια να κάνουμε την καταλογογράφηση πιο συμπεριληπτική.

Ως βιβλιοθηκονόμοι μαθαίνουμε να εργαζόμαστε κάνοντας χρήση διεθνών προτύπων. Τα πρότυπα στην θεματική ευρηρίαση, την περιγραφική καταλογογράφηση, την ταξινόμηση, τη διαλειτουργικότητα, την ανταλλαγή βιβλιογραφικών δεδομένων, την χρήση λειτουργικών συστημάτων ή φυλλομετρητών μπορεί να ευνοούν μια μεγάλη μερίδα χρηστών, αλλά και να αφήνουν απ'έξω κάποιους άλλους. Αν αναλογιστούμε την πιθανότητα να είναι προκατειλημμένα τα πρότυπα αυτά, θα αρχίσουμε να βρίσκουμε πολλές ατέλειες και προκαταλήψεις. Παράδειγμα προκατάληψης είναι ο ρατσισμός ή η κυρίαρχη τάση να θεωρούμε ως αποδεκτό/ κανονικό αυτό που πιστεύουν οι λευκοί χριστιανοί άντρες ευρωπαϊκής καταγωγής, ενώ όλα τα υπόλοιπα να είναι “άλλα”. Ενδεχομένως να είναι λογικό και επόμενο να κυριαρχεί η “*prax americana*” ακόμα και στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας. Ωστόσο, στον 21ο αιώνα μιλάμε πλέον για απο-αποικιοποίηση και συμπερίληψη. Προσπαθούμε να απαλλαγούμε από τις νοοτροπίες του παρελθόντος και να δημιουργήσουμε πρότυπα που προέρχονται έπειτα από διεθνείς συνεργασίες και όχι

να διατηρήσουμε στο διηνεκές πρότυπα που καθιέρωσε μια παγκόσμια υπερδύναμη ή ο λεγόμενος Παγκόσμιος Βορράς (Global North).

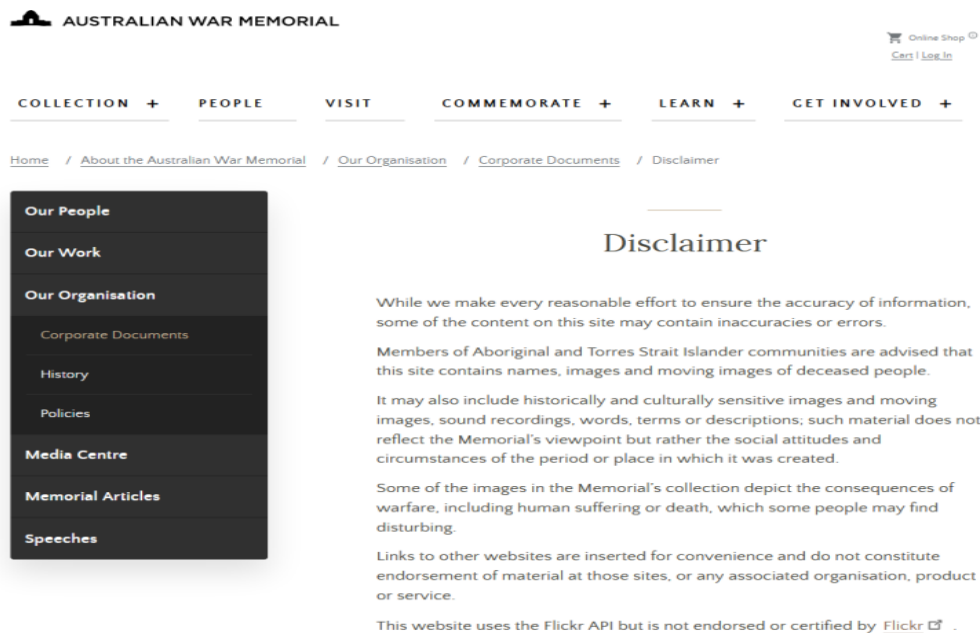
5. Υποστηρίζουμε τις προσπάθειες να γίνουν τα πρότυπα και τα εργαλεία προσβάσιμα σε όλους/ όλες τους/ τις καταλογογράφους από πλευράς οικονομικής, πνευματικής και τεχνολογικής, και να αναπτύσσονται με βάση ερευνητικά ευρήματα και τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών.

Είναι γεγονός πως τα πρότυπα που χρησιμοποιούμε στην εργασία μας κοστίζουν αρκετά. Πριν μερικά χρόνια υπήρχαν μόνο σε έντυπη μορφή, ενώ αργότερα προστέθηκε και η ηλεκτρονική διάθεσή τους. Αυτό σημαίνει πως πλέον μια βιβλιοθήκη πρέπει να κατέχει οικονομικούς πόρους προκειμένου να αγοράζει συνδρομές σε εργαλεία όπως Cataloger's desktop, RDA Toolkit κτλ. Δεν έχουν, όμως, όλες οι βιβλιοθήκες τις ίδιες οικονομικές δυνατότητες. Κάποιοι μένουν πίσω και δεν μπορούν να έχουν αδιάλειπτη πρόσβαση στα βιβλιοθηκονομικά εργαλεία. Ως βιβλιοθηκονόμοι μπορούμε να υποστηρίξουμε τη δημιουργία ανοιχτών βιβλιοθηκονομικών προτύπων που δεν θα έχουν περιορισμούς λόγω πνευματικών δικαιωμάτων, οικονομικού κόστους ή λογισμικού. Επίσης, μπορούμε να επιδιώκουμε την συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων εμπλεκόμενων μερών κατά την δημιουργία και ανάπτυξη των προτύπων και εργαλείων που χρησιμοποιούμε.

6. Αναλαμβάνουμε την ευθύνη για τις αποφάσεις μας ως καταλογογράφοι και συνηγορούμε υπέρ της διαφάνειας στις ιδρυματικές πρακτικές και πολιτικές μας.

Ακόμα και αν σκεφτόμαστε κριτικά απέναντι στις πολιτικές και τα πρότυπα που ακολουθούμε, υπάρχει πάντα η πιθανότητα να αδικήσουμε, να προσβάλουμε, να πληγώσουμε ή να αγνοήσουμε μια κοινωνική ομάδα ή έναν/μία ιδιώτη. Για να αντιμετωπίσουμε αυτό το πρόβλημα μπορούμε να είμαστε ανοιχτοί απέναντι στην κριτική των χρηστών μας. Μπορούμε, για παράδειγμα, να αναρτήσουμε μια φόρμα υποβολής σχολίων στο δικτυακό τόπο του φορέα όπου εργαζόμαστε, στην οποία θα υποβάλει κανείς τα παράπονά του σχετικά με την χρήση κάποιων θεματικών επικεφαλίδων του καταλόγου μας. Μια άλλη πρακτική που ακολουθείται σε βιβλιοθήκες και αρχεία του εξωτερικού είναι η ανάρτηση μιας δήλωσης του φορέα όπου παραδέχεται την ύπαρξη προκατάληψης στην καταλογογράφηση, καθώς και

τυχόν προσβλητικής γλώσσας στα βιβλιογραφικά δεδομένα του καταλόγου, αλλά και τα ίδια τα τεκμήρια. Η Violet Fox έχει επιμεληθεί μια λίστα τέτοιων δηλώσεων από βιβλιοθήκες και αρχεία πανεπιστημίων του εξωτερικού (*List of Statements on Bias in Library and Archives Description – Cataloging Lab, 2022*). Στην παρακάτω εικόνα (εικ.1) εμφανίζεται το κείμενο μιας τέτοιας δήλωσης από την ιστοσελίδα του Australian War Memorial. Στο κείμενο επεξηγείται πως ενδέχεται το περιεχόμενο της ιστοσελίδας να περιέχει ανακρίβειες και λάθη παρόλο που καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια να είναι ακριβείς οι πληροφορίες. Ανάμεσα σε άλλα ο δικτυακός τόπος προειδοποιεί τα μέλη των αυτόχθονων κοινοτήτων της περιοχής (Αβορίγινες και Νησιώτες του Στενού Τόρες) πως ο δικτυακός τόπος περιέχει ονόματα, εικόνες και βίντεο ανθρώπων που έχουν αποβιώσει.

Εικ.1 Αποποίηση ευθυνών του Australian War Memorial. Η δήλωση είναι διαθέσιμη από: <https://www.awm.gov.au/about/organisation/corporate/disclaimer>

Στην εικ.2 παρατίθεται παράδειγμα της πολιτικής που ακολουθεί η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Bradford σχετικά με την προσβασιμότητα των ηλεκτρονικών βιβλίων που διαθέτει στους/στις χρήστες της. Στα βιβλιογραφικά δεδομένα του καταλόγου της

(OPAC) αναγράφεται η φράση: “The Library makes every effort to purchase ebooks in a format that is accessible to everyone. If the format of this ebook is not accessible to you, please mail lib-accessibility@bradford.ac.uk and the Library will attempt to make alternative arrangements”. Στα ελληνικά η φράση αυτή ενημερώνει τον/την χρήστη του καταλόγου πως η βιβλιοθήκη καταβάλλει κάθε προσπάθεια να αγοράσει ηλεκτρονικά βιβλία σε μορφή που είναι προσβάσιμη για όλους/όλες. Ταυτόχρονα παραπέμπει τον/την χρήστη να αποστείλει email προς την βιβλιοθήκη σε περίπτωση που αυτός/αυτή δεν μπορεί να προσπελάσει το βιβλίο, ούτως ώστε η βιβλιοθήκη να προσπαθήσει να βρει εναλλακτική λύση.

Description	x, 243 pages : illustrations
Bibliography	Includes bibliographical references and index.
Reproduction	Electronic reproduction. Ann Arbor, MI : ProQuest, 2015. Available via World Wide Web. Access may be limited to ProQuest affiliated libraries.
Finding Aids	Available in electronic full text to members of the University via the Library web catalogue.
Accessibility	The Library makes every effort to purchase ebooks in a format that is accessible to everyone. If the format of this ebook is not accessible to you accessibility@bradford.ac.uk and the Library will attempt to make alternative arrangements.

Εικ.2 Φράση από τα βιβλιογραφικά δεδομένα του καταλόγου της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Bradford σχετικά με την προσβασιμότητα. Ο κατάλογος είναι διαθέσιμος από: <https://catalogue.brad.ac.uk/>

7. Συνεργαζόμαστε ευρέως για να υποστηρίξουμε τη δημιουργία, διανομή, συντήρηση κι εμπλουτισμό των μεταδεδομένων σε διάφορα περιβάλλοντα και δικαιοδοσίες.

Η εξωστρέφεια και η σύναψη συνεργασιών ανάμεσα σε βιβλιοθήκες και άλλους φορείς πολιτισμού (π.χ. αρχεία, μουσεία) είναι ένας τρόπος να φτάσουν τα μεταδεδομένα μας σε ακόμα περισσότερους χρήστες. Έτσι οι συλλογές μας θα διαδοθούν περισσότερο και τα τεκμήριά μας θα διατεθούν σε μεγαλύτερο κοινό. Παράδειγμα συνεργασίας αποτελούν οι συλλογικοί κατάλογοι όπου πολλές βιβλιοθήκες μοιράζονται τα μεταδεδομένα τους μέσα από ένα κοινό περιβάλλον αναζήτησης. Σίγουρα απαιτείται προσπάθεια ώστε τα μεταδεδομένα να ακολουθούν κάποια κοινά πρότυπα που θα επιτρέψουν την συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών. Η προσπάθεια, όμως, ανταμείβεται όταν για παράδειγμα εξοικονομούμε χρόνο και πόρους “κατεβάζοντας” εγγραφές βιβλίων ή θεματικών

επικεφαλίδων από άλλες βιβλιοθήκες/ εκδοτικούς οίκους στα πλαίσια συνεργασίας. Ειδικά όταν οι πόροι που χρησιμοποιούμε για την δημιουργία υπηρεσιών προέρχονται από το δημόσιο ταμείο, θα έλεγε κανείς ότι οφείλουμε να παρέχουμε ανοιχτά μεταδεδομένα. Πέρα, όμως, από την υπέρβαση χρονικών, γεωγραφικών και τεχνολογικών ορίων, μπορούμε να συνεργαστούμε για να συντηρήσουμε τα μεταδεδομένα μας ώστε να μη χαθούν, να τα εμπλουτίσουμε ώστε να ανακαλυφθούν από περισσότερους χρήστες και να ενημερωθούμε ως προς τις σύγχρονες μεθόδους περιγραφής προκειμένου να μεταβούμε εύκολα σε νέα περιβάλλοντα. Ειδάλλως, θα βρεθούμε μόνοι μας να χρησιμοποιούμε παλαιά πρότυπα που καθιστούν τον κατάλογό μας μη αναζητήσιμο.

8. Επιμένουμε για διαφορετικότητα, ισότητα και συμπερίληψη στον χώρο εργασίας. Προωθούμε την εκπαίδευση, κατάρτιση, ίσες απολαβές και ένα δίκαιο περιβάλλον εργασίας για όλους/ όλες που καταλογογραφούν ώστε να μπορούν να συνεχίσουν να υποστηρίζουν την έρευνα και ανακάλυψη.

Πολύς λόγος γίνεται τα τελευταία χρόνια για την διαφορετικότητα, την ισότητα και την συμπερίληψη στον χώρο εργασίας. Πολλές επιχειρήσεις, αλλά και κρατικοί φορείς τονίζουν στους δικτυακούς τους τόπους την πολιτική τους για την ισότητα στις προσλήψεις προσωπικού, την ίση αμοιβή και ούτω καθεξής. Ως καταλογογράφοι μπορούμε να ζητήσουμε από τους φορείς όπου εργαζόμαστε να αναπτυχθούν τέτοιες πολιτικές αν δεν υπάρχουν. Η ίση αντιμετώπιση των υπαλλήλων θα έχει ως συνέπεια ένα δίκαιο περιβάλλον εργασίας όπου όλοι οι υπάλληλοι θα μπορούν να εκπαιδεύονται ισόνομα, αλλά και να αμείβονται το ίδιο ανεξάρτητα από φύλο, καταγωγή, χρώμα κτλ.

9. Στηρίζουμε δημόσια την αξία της εργασίας της καταλογογράφησης εντός των οργανισμών μας και με τους εξωτερικούς εταίρους.

Η εργασία που παρέχουμε ως καταλογογράφοι έχει ως αποτέλεσμα να είναι αναζητήσιμα και ανακαλύψιμα τα τεκμήρια των συλλογών των φορέων όπου εργαζόμαστε. Σε διαφορετική περίπτωση θα μιλούσαμε απλά για αποθήκες υλικού και όχι για βιβλιοθήκες ή αρχεία. Η αξία που προσθέτουμε στα τεκμήρια των συλλογών καλό είναι να είναι γνωστή και σε άλλους εκτός από τους συναδέλφους μας. Μπορούμε να προωθούμε την αξία της εργασίας μας τόσο εντός των φορέων

όπου εργαζόμαστε όσο και εκτός αυτών. Η συνεργασία, η συζήτηση, η συνεύρεση σε συνέδρια και ημερίδες, η δημοσίευση σε επιστημονικά περιοδικά και μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν τρόπους προώθησης της αξίας μας. Οι εξωτερικοί φορείς στους οποίους μπορούμε να προωθήσουμε την αξία της εργασίας του/της καταλογογράφου είναι οι εκδοτικοί οίκοι και άλλοι προμηθευτές υλικού, οι οργανισμοί προτυποποίησης, οι εταιρίες και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί δημιουργίας λογισμικού κ.ά. Το κέρδος που θα αποκομιστεί από ενέργειες τέτοιου είδους θα αγγίξει όχι μόνο εμάς ως επαγγελματίες, αλλά κυρίως τους χρήστες μας, καθώς θα έχουν στη διάθεσή τους καλύτερες υπηρεσίες.

10. Συνεργαζόμαστε με τις κοινότητες χρηστών μας για να καταλάβουμε τις ανάγκες τους ώστε να παρέχουμε σχετικές και επίκαιρες υπηρεσίες.

Οι χρήστες μας πρέπει να είναι πάντα στο επίκεντρο των αποφάσεων μας, καθώς οι φορείς όπου εργαζόμαστε, αλλά και εμείς οι ίδιοι ως υπάλληλοι υπάρχουμε για να τους εξυπηρετούμε. Προκειμένου να γνωρίζουμε τις ανάγκες τους πρέπει να συνεργαζόμαστε μαζί τους, να τους ακούμε και να τους ρωτάμε. Με τον τρόπο αυτό θα επιτύχουμε να προσφέρουμε υπηρεσίες και προϊόντα αιχμής που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις των χρηστών μας. Παράδειγμα τέτοιου προϊόντος είναι ένας επικαιροποιημένος θησαυρός που περιγράφει με ακρίβεια και επαρκώς τα τεκμήρια των συλλογών μας. Ή η μορφή που θα έχουν τα βιβλιογραφικά δεδομένα μας. Είναι φιλικά προς τον χρήστη; Ακόμα, οι θεματικές επικεφαλίδες και οι εγγραφές καθιερώσεων φυσικών και συλλογικών προσώπων του καταλόγου μας πρέπει να αντιμετωπίζουν με ευαισθησία και υπευθυνότητα τα αντικείμενα περιγραφής. Είναι σημαντικό να απευθυνόμαστε στις κοινότητες χρηστών, ειδικά όταν τις περιγράφουμε, προκειμένου να παρέχουμε αντικειμενικές και μη προσβλητικές περιγραφές.

4. Προτάσεις για το μέλλον-συμπεράσματα

Έπειτα από την αναφορά στο ιστορικό και τις δηλώσεις του *Κώδικα Ηθικής της Καταλογογράφησης* μπορούμε να αναλογιστούμε εάν αντιμετωπίζουμε διλήμματα ηθικής φύσης στην καθημερινότητά μας. Ποια είναι αυτά τα διλήμματα και πώς μπορούμε να τα αντιμετωπίσουμε; Η συζήτηση μπορεί να βοηθήσει στο να καταλήξουμε σε άλλα σημεία που δεν περιλαμβάνει ο συγκεκριμένος *Κώδικας*. Αυτό

μπορεί να οφείλεται σε συγκεκριμένες και ειδικές καταστάσεις που βιώνουμε στην Ελλάδα. Η παρούσα εισήγηση προτείνει καταρχάς μια συνεργασία από μέρους των καταλογογράφων και βιβλιοθηκονόμων της ελληνικής κοινότητας ως προς την μετάφραση του *Κώδικα Ηθικής της Καταλογογράφησης* στα ελληνικά. Έχει γίνει ήδη μια απόπειρα από την γράφουσα και η μετάφραση έχει αναρτηθεί στο δικτυακό τόπο της Διοικούσας Επιτροπής για την Ηθική στην Καταλογογράφηση (Cataloging Ethics Steering Committee, 2022). Ωστόσο, ακολουθώντας το πνεύμα του *Κώδικα* είναι προτιμότερο να υπάρξει μια επίσημη μετάφραση που θα προέλθει από συλλογική προσπάθεια και θα απεικονίζει την φιλοσοφία της κοινότητας. Η συλλογική μετάφραση μπορεί να ξεκινήσει μέσα από μια αναζήτηση εθελοντών οι οποίοι/οποίες θα παρουσιάσουν τον καρπό της εργασίας τους στην κοινότητα και θα αναζητήσουν ανατροφοδότηση. Πλέον με τα συνεργατικά διαδικτυακά εργαλεία αυτό είναι κάτι που μπορεί να επιτευχθεί εύκολα.

Ένα δεύτερο σημείο στο οποίο μπορεί να υπάρξει συλλογική προσπάθεια είναι η κριτική θεώρηση του *Κώδικα* και κατά πόσο αυτός καλύπτει τις τρέχουσες ανάγκες της ελληνικής κοινότητας καταλογογράφησης. Είναι πιθανόν να μην τις καλύπτει και να πρέπει να προσθέσουμε άλλες έννοιες και δηλώσεις ηθικής. Αυτό θα είναι το αποτέλεσμα μιας συζήτησης πάνω στις αρχές και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε. Αργά ή γρήγορα η διεθνής κοινότητα θα συζητήσει το κείμενο του *Κώδικα* και θα κληθεί να αποφασίσει αν το αποδέχεται αυτούσιο ή με βελτιώσεις. Με την παρούσα εισήγηση προτείνεται να ξεκινήσει η συζήτηση από το Συνέδριο των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών και να επεκταθεί στο σύνολο της ελληνικής κοινότητας βιβλιοθηκονόμων και επιστημόνων πληροφόρησης. Οι ιδιαιτερότητες της κάθε βιβλιοθήκης ή αρχείου, αλλά και του εξυπηρετούμενου πληθυσμού της ελληνικής επικράτειας είναι πιθανόν να προσφέρουν νέα θέματα προς συζήτηση και καταγραφή. Άλλωστε, η σημασία της κριτικής βιβλιοθηκονομίας είναι να εξετάζουμε κριτικά τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε.

Βιβλιογραφία

Adler, M. (2017). Classification Along the Color Line: Excavating Racism in the Stacks. *Journal of Critical Library and Information Studies*, 1(1), Article 1.

Διαθέσιμο από: <https://doi.org/10.24242/jclis.v1i1.17> (πρόσβαση 4/9/2022)

ARLIS UK & Ireland (Director). (2022). *Cataloguing and classification ethics: An ARLIS online talk, Friday 10 December 2021*. Διαθέσιμο από: <https://www.youtube.com/watch?v=5dtEm68SYgQ> (πρόσβαση 4/9/2022)

ARLIS UK & Ireland (Director). (2022b). *ARLIS Cat & Class ethics series: Cataloguing code of Ethics 2021: Conception, Community and Continuation, 29 April 2022*. Διαθέσιμο από:

<https://www.youtube.com/watch?v=Mv0WRyeFwxg> (πρόσβαση 4/9/2022)

Billey, A., Drabinski, E., & Roberto, K. R. (2014). What's Gender Got to Do with It? A Critique of RDA 9.7. *Cataloging & Classification Quarterly*, 52(4), 412–421. Διαθέσιμο από: <https://doi.org/10.1080/01639374.2014.882465> (πρόσβαση 4/9/2022)

Cataloging Ethics Steering Committee. (2021). *Cataloguing Code of Ethics*.

Διαθέσιμο από:

https://docs.google.com/document/d/1IBz7nXQPfr3U1P6Xiar9cLakzoNX_P9fq7eHvzfSIZ0/edit?usp=sharing (πρόσβαση 4/9/2022)

Cataloging Ethics Steering Committee. (2022). *Κώδικας ηθικής της καταλογογράφησης*. Διαθέσιμο από:

https://docs.google.com/document/d/1_2BI4wUyNtZCyGf2eRtODoNSZaksQlw2sl8famV8_2Q/edit?usp=sharing (πρόσβαση 8/10/2022)

Cataloguing Ethics Case Studies. (2021). Διαθέσιμο από:

<https://docs.google.com/document/d/1RskqymghoTBevcDsB7k2GTUbt2UXDyrCR1fVJ8UhPkQ/edit> (πρόσβαση 9/10/2022)

Cotterman, B. (2017, August 19). CaMMS Forum: Power That Is Moral: Creating a Cataloging Code of Ethics. *ALCTS News*. Διαθέσιμο από:

<https://alcts.ala.org/news/2017/ac-camms-forum/> (πρόσβαση 4/9/2022)

Hendrix, E. (2020). *LibGuides: Critical Librarianship: Home*. Διαθέσιμο από:

<https://liupalmer.libguides.com/c.php?g=1104750&p=8054656> (πρόσβαση 3/9/2022)

List of statements on bias in library and archives description – Cataloging Lab.

(2022). Διαθέσιμο από:

<https://cataloginglab.org/list-of-statements-on-bias-in-library-and-archives-description/> (πρόσβαση 4/9/2022)

Miller, C. R. (2018, May 14). CaMMS Forum: Cooperatively Conscientious Cataloging. *ALCTS News*. Διαθέσιμο από:

<https://alcts.ala.org/news/2018/mw-camms-forum/> (πρόσβαση 4/9/2022)

Olson, H. A. (2000). Difference, Culture and Change: The Untapped Potential of

LCSH. Cataloging & Classification Quarterly, 29(1–2), 53–71. Διαθέσιμο

από: https://doi.org/10.1300/J104v29n01_04 (πρόσβαση 4/9/2022)

Perera, T. (2022). Description Specialists and Inclusive Description Work and/or

Initiatives—An Exploratory Study. *Cataloging & Classification Quarterly*,

60(5), 355–386. Διαθέσιμο από:

<https://doi.org/10.1080/01639374.2022.2093301> (πρόσβαση 4/9/2022)

Χανταβαρίδου, Ε. (2022). Ζητήματα ηθικής στην καταλογογράφηση, ευρετηρίαση και ταξινόμηση του 21ου αιώνα. *2022 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών: Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες μετασχηματίζονται: Προοπτικές και προκλήσεις*. Πρακτικά υπό έκδοση.

